

**NÄIDISARUANNE. Tekstis toodud
isiku- ja kohanimed ei vasta tegelikkusele,
muudetud on ka kuupäevi jm andmeid**

TAMME TALU

KOHAAJALOOLINE UURIMUS. 30.04.2003

Uurimuse eesmärk oli selgitada välja Tamme talu ajalugu - kui kaua ta on olnud Tammede perekonna käes jm teavet kokku lepitud piiraja ulatuses.

Tammede perekonnaloolisest uurimusest oli teada, et välja selgitatud vanim esivanem Tammede meesliinis - Tamme Mihkel (suri 1808) - elas juba vähemalt 1791. aastal Tamme talus, olles peremees Tamme Indreku sulane.

Uurimuses kasutasime põhiallikatena hingeloendeid, mis on säilinud osaliselt - puuduvad kaks vanimat (1782. ja 1795. a) hingeloendit, esimene on säilinud 1811. aastast. Vanema perioodi kohta kasutasime veel adramaarevisjone ning hilisema kohta talu kinnistutoimikut. Kahjuks pole terviklikuna säilinud Vana-Kasemetsa vallavalitsuse tsariaegne arhiiv, kus oleks säilinud andmed talu elanike kohta 19. sajandi teisel poolel, samuti talu võimalike laenude kohta vallakogukonna magasiidast jmt. Säilinud on vaid vallavolikogu protokolliraamatud aastaist 1854-1866 ja 1904-1918. Seetõttu on nimetatud periood veidi halvasti ka siin uurimuses käsitletud, sest kirikuraamatute põhjal Tamme talu elanike kindlaks tegemine oleks väga ajamahukas ning ei oleks mahtunud käesoleva uurimuse ajalimiiti.

Veel on võimalik andmeid koguda Tamme talu vanema ajaloo kohta (17.-18. sajand), samuti täiendada ka 19. ja 20. sajandi andmeid, näiteks otsides andmeid talu maade kohta (boniteerimised, maaparandus), samuti ka elanike kohta (st peale peremehe perekonna ka, kes olid talus sulased). Võimalik on leida ka talu kaart (või talu maad mõnelt suuremalt mõisakaardilt). Sellised teated, nagu leidsime kohaliku ettekuulutaja ja prohveti Tamme talutütre Mari kohta, jäävad aga juhuslikuks ning neid lühikese uurimise jooksul on raske leida.

Otsisime Tamme talu võimalikku laenutoimikut Eestimaa Maakrediidiseltsi fondist, kuid seal sellist toimikut ei leidnud. Küll aga on selles fondis Vana-Kasemetsa mõisa kaarte ja registreid.

Nagu hilisematest allikatest teada, asus Tamme talu Kanaküla või Raba külas. Mõlemaid külanimesid on kasutatud paralleelselt. 1810. a personaalraamatu järgi asus Tamme talu Raba, 1811. a hingeloendi järgi Kanaküla külas. 18. sajandi adramaarevisjonide järgi asus talu Raba külas.

Vanim kasutatud allikas selle piirkonna kohta - 1601. a koostatud adramaarevisjon, nimetab Kanaküla külas (*Dorf Kannaküll*¹) muuhulgas Tamme esivanemate talusid *Tolle Marx* ja *Uggelass Jurgen*. Kutsari ega Tamme talu aga Kasemetsa² mõisa all pole.

1624. a koostatud adramaarevisjon nimetab Kasemetsa mõisa Kasemetsa vakuses Sooküla (*Szoküll*) ning selles külas Kutsari talu (*Kutzer Michel*). Kanaküla külas (*Kannaküll*) on Tamme uurimusest tuttavad Sassi (*Sosse Andres*), Ugaliste (*Ukolass Poepe*) ja Näsa (*Nessa Matz*) talud. Tamme talu aga Kasemetsa mõisa all ei leidu.

Järgmine adramaarevisjon koostati aastal 1638. Sellel aastal pandi Kasemetsa mõisa all kirja Sookülas (*Sobkylle*) elab kubjas Kutsari Mihkel (*Kucher Michell*), kes oli noorena tulnud Lihulast. Kanaküla külas (*Kannekylle*) on kirjas teiste hulgas *Sossi Andress*, *Ugglass Peter*, kuid Tamme talu kirjas pole.

Kuigi vahepeal korraldati veel revisjone, kasutasime ajalimiidist tulenevalt järgmisena 1724. a adramaarevisjoni. Kasemetsa mõisa andmed pandi kirja 17. septembril Uugametsa mõisas. Seal oli kirjas Kasemetsa kroonumõisale kuuluvas *Rabbi* külas kaks peremees *Tamma Jack* ja *Tamma Henn* (sellisena esinesid nimed inkvisitsioonis, vakuraamatus olid nimed *Tammo Jack* ja *Tammo Henn*)³. Nende talu kuulus invisitsioonitabelis kokku, olles veerand adramaad,⁴ seega suhteliselt väike talu. Vakuraamatus oli nende talude suurus vastavalt 3/16 ja 1/16. Tamme Ennu majapidamise juurde on märgitud, et ta oli alates 1723. a kevadest vabastatud koormistest (inkvisitsioonis kuni 1725., vakuraamatus kuni 1726. aastani). Tõenäoliselt oli see kas uue talu rajamise või raskete looduslike tingimuste (ikaldus) puhul tehtud vabastus. Taludes elanud isikute ja loomade arvu kohta vt tabelit.

Järgmine adramaarevisjon korraldati 1731. aastal. Kasemetsa mõisa revideeriti 1. juunil Ahja mõisas. *Rabbo* külas pandi kirja vaid *Tamme Jack*. Seega oli 1724. a eksisteerinud Tamme Ennu talu tõenäoliselt liidetud Tamme Jaagu taluga. Kuna märgiti ka tühjad talud, siis ei ole võimalust, et Tamme Ennu talu oli jäänud märkimata selletõttu, et ta oli tühi. Nagu lisatud tabelist näha, oli Tamme talu rahvastik selleks ajaks ka veidi kasvanud. Kui 1724. aastal oli Tamme Jaagu peres 9 ja Ennu peres 5 liiget, siis 1731. aastal oli Jaagul kokku 15 pereliiget. Loomade arv oli enam vähem sama, ka talu kandevõime (veerand adramaad) oli samaks jäänud.

---

¹ Kursiivis on esitatud tekst originaalallikast.

² Kasemetsa mõisast eraldati osa (Uue-Kasemetsa) 1795. aastal, nimetused Vana- ja Uue-Kasemetsa said alguse sellest ajast.

³ Adramaarevisjon koosnes inkvisitsioonist, kuhu pandi kirja peremees ning lisatud tabelis esitatud andmed ning vakuraamatust, kuhu pandi kirja koormised. Aruandesse oleme kirja pannud vaid inkvisitsiooni andmed, kuna need annavad ülevaate talu suurusest ning koosseisust. Inkvisitsioonis ning vakuraamatus olid peremeeste ja ka külade nimed tihti erinevalt kirjutatud.

⁴ Adramaa oli maksustus- ja pindalaühik. 12.-13. sajandil tähendas adramaa talu, mille põlde hariti ühe adraga. 13. sajandi teisel poolel muutus adramaa pindalaühikuks, mille suurus hinnati külvatud vilja hulga järgi. 16. sajandil oli taluadramaa suurus 8-12 ha põldu. Adramaade arvust sõltus, kui suurt osa küla ühismaast sai talu kasutada ning ka koormiste suurus. 17. sajandil oli adramaa üks talu, millel oli maad ja tööjõudu kuue rakmepäeva tegemiseks nädalas. 19. sajandil peeti adramaaks talu, mis tegi 12 rakmepäeva nädalas.

1738. aastal kirjutati Kasemetsa mõisa talude koormised üles 21. märtsil 1738. Ka sel korral oli Tamme talusid üks - *Tamme Jack* - ning tolle suurus $\frac{1}{4}$ adramaad. Küla nimeks kirjutati sel korral *Rabba*. Pere suurus oli vähenenud 12 inimeseni.

Kuus aastat hiljem, 27. veebruaril 1744 revideeriti Kasemetsa mõisa andmeid jälle Uugametsas. Nüüdseks oli Tamme talu *Rabba* külas taas kaheks jagatud. Inkvisitsiooni järgi Tamme Jaagu maal (*auf Tamme Jack land*), vakuraamatu järgi Tamme Tooma maal (*Auf Tamma Thomas Land*) tegutsesid *Mert* ja *Hinrich*. Nende talu oli aga ühine, kuigi leibkonnad olid eraldi. Märdi kohta on kirjas, et ta oli 1746. a jaagupipäevani talle harida olnud $\frac{1}{8}$ adramaa suuruse maa pealt antavatest koormistest vabastatud, kuna tema majapidamisel olid olnud rasked ajad.

18. jaanuaril 1751 toimus adramaarevisjoni kirjapanek Kasemetsa naabermõisas Vana-Kükametsas. Küla nimeks sai seekord *Rabbi* (vakuraamatu *Rabba*). Tamme talusid oli kaks - *Tamme Mart* (vakuraamatus *Mert*) ja *Tamme Peter*, kes mõlemad harisid Tamme Tooma maad (*Auf Tamma Thomas Land*). Tamme Peeter oli talu tõenäoliselt üle võtnud oma isalt Indrekult, kes elas nüüd tema talus töövõimetuna. Taluperede suurus oli kokku siiski vaid 14 isikut, seega väiksem, kui 1731. aastal.

Liivimaa kubermangus korraldati viimane adramaarevisjon 1758. aastal. 10. septembril olid revisjoni kirjapanekjad kogunenud Kuusemetsa mõisa. Kasemetsa mõisa ametimeeste hulgas mainiti ära ka mõisa kirjutaja Susi Indrek (*Susi Hinrich*). Tamme talusid oli *Rabba* külas jätkuvalt kaks ning mõlemad harisid osa Tamme Tooma maast (*Auf Tamma Thomas Land*) - *Tamme Andres und dito Märt*.⁵ Kahe peale pidid nad mõisa heaks töötama kolm rakmepäeva ja 15 jalapäeva aastas.

---

⁵ dito - ladina keeles 'seesama'.

Aasta	Suurus	Nimi	Tööjõu- ⁶ si mehi	Tööjõu- lisi naisi	Vanu mehi	Vanu naisi	Poisslapsi	Tütär- lapsi	Hobuseid	Varssu	Härgi	Veiseid	Pudu- lojuseid
1724	3/16	Tamme Jaak	2	2	0	1	2	2	1	1	2	1	3
1724	1/16	Tamme Enn	1	1	0	0	1	2	1	0	1	1	1
1731	¼	Tamme Jaak	3	3	0	1	3	5	3	0	1	3	2
1738	¼	Tamme Jaak	3	2	0	1	3	3	2	1	2	2	1
1744	1/8	Tamme Märt	1	1	0	0	2	1	1	0	0	4	1
1744	1/8	Tamme Indrek	2	2	0	0	2	1	1	0	2	2	2
1751	(1/8)	Tamme Märt	2	1	0	0	2	2	1	0	2	1	1
1751	(1/8)	Tamme Peeter	3	2	1	1	0	0	2	2	2	2	0
1758	(1/8)	Tamme Andres	2	2	0	1	1	0	2	0	2	2	1
1758	(1/8)	Tamme Märt	2	2	1	1	3	4	2	0	2	4	3

⁶ Lasteks loeti kuni 15aastaseid, vanadeks üle 60aastaseid.

Järgmised kogutud andmed Tamme talu elanike kohta pärinevad 1791. aastast, kui Tammede esiisal Mihklil sündis poeg Ants (Hans). Mihkel oli sel ajal Tamme Indreku (*Hinrich*) sulane. Antsu ristivanemate hulka kuulusid Tamme Ants, Sõnni Matsi sulane Jaak ja Tamme Indreku naine Kärt (*Tamme Hans, Soenni Mats Knecht Jaak, Tamme Hinrick s. Weib Kert*). Mihkel suri umbes 1808 aastal, olles olnud surmani Tamme Viilupi (*Wilup*) sulane. Eelmine peremees Tamme Indrek (pole kindel, kas tegu on sama Indrekuga, kes oli peremees 1791. aastal) elas küll 1811. a hingeloendi järgi Tamme talus, olles 43aastane, kuid uueks peremeheks oli pärast 1795. a hingeloendit tulnud Villem Veski külast Sussi Antsu talust. Indreku kaks vanemat poega olid läinud teistesse taludesse, vaid noorem poeg oli hingeloendi järgi tema juures.⁷ Tütred pole kirjas seepärast, et 1811. a hingeloend koostati pms Napoleoni sõdade tarbeks ning naiste kirjapanek polnud oluline. 1811. aastaks olid surnud sulane Ants ja tema poeg ning sulane Jaak. Jaagu pojad olid läinud Kutsari Indreku talu Veski külas.

Tamme taluga on seotud üks huvitav juhtum 19. sajandi algusest. Nimelt hakkas taevaskäijate liikumise ettekuulutusi rääkima Tamme talutütar Mari (lisatud on artikli koopia). Kahjuks ei ole säilinud 1816. a hingeloend, kust võiks leida täpselt, kes Mari oli. Eelnenud, 1811. a hingeloendis on kirjas vaid mehed ning järgnenud, 1826. a hingeloendis Mari enam pole (tõenäoliselt abiellunud või surnud). Ka pole meil hetkel võimalik enam kasutada ka Halliste personaalraamatuid tollest ajast. Kuid kuna tollal ei kuulunud Tamme talu veel Tammedele ning Mari oli lisatud artikli järgi talutütar, ei saanud ta olla hilisemast Tammede, vaid arvatavasti oli hilisemast Tammede perest. Võimalik aga, et ta oli ka hoopis naabertalust, mis kandis samuti nime Tamme. Siiski ilmestab see lugu toleaeagset külaolustikku ning kuna on seotud samade taludega, kus tollal elasid Tammed, lisame juurde koopiaid väljavõtetega, mis puudutavad taevaskäijate liikumise algust ning Mari tegevust.

Järgnev tabel annab ülevaate Tamme talu (revisjoninumbriga 84) elanikest hingeloendite järgi aastail 1795-1858. 1795. a hingeloendi andmed pärinevad 1811. a hingeloendist, seega on puudu 1795. a hingeloendis kirjas olnud isikud, kes olid selleks ajaks talust lahkunud või surnud. Sama käib 1816. a hingeloendi kohta.

---

⁷ Hingeloend kajastab enam-vähem täpselt isikute elukohti talurahva vabastamiseni pärisorjusest (Liivimaal 1819. aastal). Hiljem on sagedad juhused, et isik oli küll kusagil talus hingekirjas, kuid tegelikult elas mujal (näiteks oli tööle läinud mõnda tehasesse või linna). Enamasti olid sellised perelapsed või ka sulaste lapsed. Kui hingeloendis on keegi kirjas peremehe või sulasena, siis ta tõenäoliselt seda ka oli. Neid andmeid on võimalik täpsustada kirikumeetrikate põhjal, kus on enamasti kirjas, kes mis hetkel (näiteks lapse sünni ajal) mis talus elas ning mis staatuses ta seal oli.

Nimi	1795 ⁸	1811	1816	1826	1834	1850	1858
Tamme Indrek	27, arvatavasti peremees	Hindrich, 43					
poeg Ants	4	Hans, asunud <i>Kannaküllä Willem</i> 'i tallu Kanaküla külas					
poeg Jaan		Jahn, asunud <i>Uggalasse Meri</i> 'i tallu Kanaküla külas					
poeg Indrek	-	Hindrich, 10					
Viiilup Karm, Matsi poeg	<i>Sussi Hans</i> 'u talus Veski külas	Wilup, 40, peremees	44	Wielop, 54, peremees			
abikaasa Reet, Mihkli tütar				Reet, 45			
tütar Liisu				Liso, 14	Liso, 22		
tütar Mall				Mall, 11	Mall, 19		
poeg Jaan				Jahn, 3½			
tütar Kadri				Kadry, ½	Kaddri, 8½		
poeg Ants				-	Ans, 6	Hans, 22	Hans, 29¼, 1855 ostis ennast nekruti-kohustusest vabaks

⁸ Esitatud on isiku nimekuju vastavas hingeloendis, vanus ning staatus talus, kui see on märgitud. Nimekuju on esitatud aja kokkuhoiu tõttu erinevalt ülejäänud tekstist püstkirjas.

Mihkel	33, sulane	Michel, surnud 1808					
poeg Ants Tamm	3	Hans, 19	23	Hans, 33, märkus, et ta pole mitte Viilupi poeg, vaid Viilupi naisevend (tõenäoliselt oli selline viga tehtud eelmises loendis)	Hans, 41, peremees	Hans, 57, peremees	Hans, 64 ¹ / ₄ , peremees
abikaasa Made, Jüri tütar				Madde, 28	Madde, 36		
tütar Leena				Lena, 7	Lena, 15		
tütar Tiina				Tina, 3	Tina, 11		
tütar Els				Els, ³ / ₄			
tütar Anu					Anno, 6		Anno, 29 ¹ / ₄
poeg Jaan				-	Jahn, 3 ¹ / ₄	Jaan, 19 ¹ / ₄	Jaan, 26 ¹ / ₄
poeg Jaagup	-	Jakob, 13 ¹ / ₂	17 ¹ / ₂	Jacob, 27 ¹ / ₂	Jacob, 35 ¹ / ₂	Jacob, surnud	
abikaasa Anu					Anno, 28	Ann, 44	
tütar Reet					Reet, 5	Reet, 21	
poeg Mihkel				-	Michel, 2	Mihkel, 18	Mihkel, 25 ¹ / ₄
poeg Märt	-	Mert, 5	9	Mert, 19	Mert, 27	Mart, 43	Märt, 50 ¹ / ₄
abikaasa Reet						Reet, 27	Reet, 34 ¹ / ₄
tütar Els						Els, 15	Els, 22 ¹ / ₄
tütar Mari						Marri, 3	Marri, 10 ¹ / ₄
tütar Mall						Mall, 3	Mall, 10 ¹ / ₄
Ants	35, sulane	Hans, surnud					

		1807					
poeg Jaak	10	Jaak, surnud 1808					
Jaak	48, sulane	Jaak, surnud 1803					
poeg Indrek	10	Hindrich, asunud <i>Kuimsapa</i> <i>Hindrich</i> 'u tallu Liplapi külas					
poeg Jaak	4	Jaak, asunud <i>Kuimsapa</i> <i>Hindrich</i> 'u tallu Liplapi külas					
Märt	Uue- Kasemetsas	Mert, 27, vallaline sulane					
Endrik Pärn, Endriku poeg			47		Endrik, surnud 1824		
abikaasa Kärt, Jaani tütar				Kert, 55, lesk, pime			
poeg Endrik			14		Endrik, asunud Tamme nr 85 tallu		
poeg Ants			<i>Kannakiilla,</i> <i>Kanna Külla</i>	34	Ans, 42	Hans, surnud	

			talus				
abikaasa Anu (võimalik, et teine abikaasa, kuna 1826. a loendis oli Ants koos lastega üksi)					Anno, 31		
tütar Kärt				Kert, 3	Arvatavasti surnud		
poeg Peeter				Peter, 1/2	Arvatavasti surnud		
tütar Liisu					Liso, 4		
tütar Kärt				Kert, 16			
Maret Pärn, Antsu 1. tütar				Marrit, 33			
Tiiu Pärn, Antsu 2. tütar				Tio, 26			
Märt Kuusk, Endriku poeg			31	Mert, asunud <i>Musta</i> tallu Mustakülla			
Tõnis Raud, Peetri poeg					Tõnnis, 36 ¹ / ₂ , tulnud <i>Sõnni</i> talust	Tõnnis, 52 ¹ / ₂	Tõnnis, surnud 1850
abikaasa Mall						Mall, 50	
poeg Peeter					Peter, 10 ¹ / ₂	Peter, asunud <i>Kannakülla</i> tallu	Peter, 33 ³ / ₄ , tulnud <i>Kannakülla</i> talust
abikaasa Leena							Lena, 34 ¹ / ₄
tütar Anu							Anno, 5
tütar Liisu							Liso, 1
tütar Tiina						Tina, 7	

poeg Juhan					Johann, 4	Johann, võetud nekrutiks 1850	
poeg Ants					-	Hans, 13	Kirjutatud mõisa maal elavate hulka
poeg Jaan					-	Jaan, 9	Jaan, surnud 1851
poeg Märt					-	Märt, 4	Märt, 11¼
Jaak Kuusk, Endriku poeg					Jaak, 16, tulnud <i>Raudsilla</i> talust	Jaak, asunud <i>Sussi</i> tallu	
Maret Tamm, Antsu tütar					Marret, 45, tüdruk	Marret, 61	Marret, 68¼
Anu Tamm, Märdi tütar						Anno, 22	
Liis Kask, Kustavi lesk					Liis, 63		
Reet Koppel, Pärtli (ka Peetri) tütar						Reet, 26	Reet, 33¼
Ann Bergmann, Peetri tütar						Ann, 18	Ann, 25¼
Reet Martson, Märdi tütar						Reet, 13	
Peeter Kahvel, Mihkli poeg							Peter, 12¼, tulnud <i>Lobbina</i> talust

Mari Soo, Matsi tütar							Marri, 25 ¹ / ₄

Tamme talusid oli kaks, hingeloendites olid nad järjestikku, kandes numbreid 84 (hilisem Tammede talu) ja 85. Tamme nr 85 talu peremehed olid:

1811 - *Tamme Michel*

1834 - *Mert Lats*

1850 - *Märt Lats*

1858 - *Karl Lats*

Latsud ostsid Tamme Märdi nr 4 talu ka päriseks. 1940. aastal oli omanik Hendrik Lats.

1818. aastal oli kirikumeetrika järgi Tamme talu peremees Viilup ning Ants (hiljem Tamm) oli selles talus sulane, kui ta abiellus. 1826. a hingeloendis on esimest korda kõik inimesed perekonnanimedega. Tamme talu elanikele pandi neli perekonnanime - Karm, Tamm, Pärn (Pern) ja Kuusk. Tamme nime võttis endale peremees Viilup, Tamme nime tema naise vend, sulane Ants. Pärna nime võtsid surnud Endriku pere liikmed, samuti kaks naisterahvast, võimalik, et nad olid Endriku vennatütred. Sakki nimi pandi kirja Märdile, kes oli aga 1826. aastal kirjas teises külas. Kuna 1816. a hingeloend pole säilinud, siis saame järeldusi teha selle aasta kohta vaid järgmise, 1826. a loendi põhjal. Sellest võib järeldada, et Tamme tallu tuli oluliselt rahvast juurde 1811. ja 1816. a vahel. See on ka loomulik, kuna 1811. aastaks olid mitu eelmist sulast surnud ning nende pojad ära läinud.

Kummalisel kombel pole 1834. a hingeloendis talus kirjas endist peremees Viilup Tamme. 1834. a hingeloend on seotud 1816. a loendiga, kuna 1826. a oma oli vaheloendus (perekonnanimede fikseerimiseks). Seega oleks Viilup pidanud kirjas olema, kuna ta oli 1816. a hingeloendis olemas (1826. a hingeloendi põhjal). Samuti on kadunud tema poeg Jaan. Jaani puhul on aga tõenäoline, et ta suri vahemikus 1826-1834 ning kuna teda 1816 veel kirjas polnud (sündis ca 1822), siis polnud teda enam ka 1834. aastal. Kirjas pole ka Viilupi naist, kuid kuna naise ei pandud hingeloendisse kirja, kui nad vahepeal olid surnud, siis on see on Reeda puhul tõenäoline.

Pärast Viilupi surma oli peremeheks saanud tema naise vend Ants Tamm ning sellest ajast oli Tamme talu Tammede majandada. Esialgu küll renditaluna. Selgitamaks välja, mis aastal täpselt sai Ants peremeheks, kasutasime kirikumeetrikaid. Nendest selgusid järgmised faktid. 16. märtsil 1828 sündis ja 20. märtsil ristiti⁹ Tamme Viilupi sulase Antsu ja tema naise Made tütar Anu. Ristivaderite hulgas oli muuhulgas Tamme Märdi sulase Andrese naine Anu ja sulase Märdi naine Kärt. Tamme Märt oli peremees naabertalus, kuid see näitab nende talude inimeste tihedat omavahelist läbikäimist.

30. septembril 1830 sündis ja 5. oktoobril ristiti samadel vanematel poeg Jaan. Vaderite hulgas oli seekord Tamme Märdi sulane Endrik. Sama aasta 28. detsembril sündis Tamme Viilupi sulasel Ants Pärnal ja tema naisel Anul tütar Liisu. Seega oli veel tol ajal Tamme peremees Viilup Karm. Kuna Ants Tamme järgmine laps Mall sündis 1836. aastal, siis otsisime tema sünnisissekande. Sealt selgus, et 18. veebruaril 1836 oli Ants Tamm juba Tamme talu peremees. Laps ristiti 27. veebruaril ning üks vaderitest oli Mall Tamm.

Otsisime seejärel kõiki Tamme talu laste sünde vahemikus 1831-1833 ning leidime, et 24. jaanuaril 1832 sündinud Mihkli isa Jaagup on kirja pandud kui Tamme Antsu sulane. Enne 1834. aastat pole meetrikates vanemate perekonnanimesid, kuid võib kindlalt väita, et Jaagupi näol on tegemist Ants Tamme vennaga (tema naine oli Ann). Seega sai Ants Tamm Tamme talu peremeheks suure tõenäosusega 1831. aastal (täpsemalt vahemikus 28.12.1830-24.01.1832). Kahjuks 1831. aastal Tamme Viilupi või Antsu talus ühtegi last ei

---

⁹ Kõik nimetatud sünnid on toimunud Tamme talus ning ristimised Mäeküla luteri koguduses.

sündinud, seega täpsemalt oleks võimalik dateerida ehk surmameetrikat uurides (seal peaks kirjas olema ka Viilup Tamme surm), seda me ajalimiidi tõttu ei teinud. Kirjas on küll mõned naaber-Tamme talus sündinud lapsed. 1833. aastal on aga kirjas mitu sissekannet, kus Ants esineb Tamme peremehena. Nende hulgas on Antsu enda 16. juulil 1833 surnult sündinud tütar. Teine laps oli Antsu sulase Ants Pärna poeg Jaan 17. märtsil 1833. Jaani üks vaderitest oli naabertalu Tamme Märdi sulane Ants. Ants Tamme vend Märt oli aga ristivanemaks naabri Tamme Märdi sulase Antsu 12. jaanuaril 1833 sündinud pojale Peetrile. Seega oli kahe Tamme talu vahel väga tihe side.

1836. aastast selgus veel, et ka Antsu teine vend Märt oli talle sulane, sest sellisena on ta kirja pandud oma 24. jaanuaril 1836 sündinud tütre Elsi sünnisissekandes. Nagu ka Antsu tütre Malle puhul, oli ka Elsi üks ristivanematest tüdruk Mall Tamm.

Ants oli peremees vähemalt 1858. aastani, kui koostati viimane hingeloend. Kuna ta suri 1861. aastal, siis oli ta peremees tõenäoliselt oma surmani (70aastasena). Pärast 1834. aastat olid osa teenijarahvast talust lahkunud, samuti olid osad juurde tulnud. 1858. aastaks oli võrreldes 1850. aastaga rahvast rohkem juurde tulnud, kui lahkunud.

Pärast Antsu surma sai peremeheks tema ainus poeg Jaan (sündinud 1830. aastal). Jaan ostis talu (mille nimeks sai Tamme Hansu nr 5 talu) Vana-Kasemetsa kroonumõisalt 1863. aastal päriks. Väljaostu summa oli 2525 rubla., millest ta maksis kohe 569 rubla 42 6/7 kopikat ning ülejäänud summa 22 aasta jooksul, alates 1863. a jüripäevast (23. aprill) pooleaastaste maksetega, igaüks 67 rubla 50 kopikat. Summa lõpliku tasumise järel kinnistati talu Jaani nimele 17. juulil 1885.

Jaani neljast pojast sai pärast Jaani surma 1. mail 1893 uueks peremeheks Ants¹⁰ (sündinud 1860. aastal). Vallavalitsus (vallavanem S. Sepp) kinnitas Ants Tamme teovõimet ning Vana-Kasemetsa vallakohus (eesistuja K. Mäggi) arutas talu pärimist oma kahel istungil - 3. augustil ning 28. septembril 1894. aastal. Esimesel istungil lubasid Jaani lesk Els ja tema poeg Ants sõlmida jagada talu, mille väärtuseks hinnati 20 taalrit ja 20 krossi (suurus 102,9 tiinu), ja talu maal asuva vallasvara (väärtusega 500 rubla) järgmiselt: Ants sai endale Tamme talukoha koos sellel asuvate hoonete ja vallasvaraga ja kohustus oma emale andma selle eest hea korteri selles talus tasuta tema surmani koos korraliku rõivastuse, igal aastal kolme puuda lambavillaga. Lisaks pidi Ants oma emale andma iga aasta 1. aprillil 25 rubla ning sõitmiseks hobuse ja kohustama oma alluvaid (sulaseid ja teenijaid) ka tema ema teenindama. Lõpuks kohustus Ants oma ema kombekohaselt matma.

Personaalaramatu järgi olid ka Jaani pojad Indrek, Peeter ja Jaan elus, kuid miskipärast nimetati pärimismaterjalides pärijatena vaid Jaani leske ning poeg Antsu. Vallakohus hindas talu väärtuseks 4080 rubla ning andis Antsule tunnistuse, millega ta kinnitas ülalloodud kokkulepet, määrates Elsi ülalpidamiskuludeks 150 rubla aastas 12 aastaks (kokku 1800 rubla) ning seega jäi Antsule pärandi suuruseks 2280 rubla (4080-1800=2280). Antsu allkiri on kinnistustoimikus ühel dokumendil 4. augustist 1914.

Ants suri 18. septembril 1928. Tema surma ajal oli kinnistu võlgadest vaba, nagu ka tema isa Jaani surma ajal. Antsu poeg Jaan, kes elas 1932. aastal Jõgeva mõisas, palus 15. juulil 1932 Rakvere-Paide Rahukogu kinnistusjaoskonnalt väljavõtet oma kadunud isa Ants

---

¹⁰ Kasutatud dokumentides esineb Antsu nimu kujul Hans.

Tamme talu Tamme 5 kohta käivatest andmetest esitamiseks pärandustombu kinnistamiseks pärijate nimele. Palve rahuldati.

Tamsalu jaoskonna rahukohtunik leidis 19. mail 1933 Ants Tamme pärandusajast:

- 1) et päranduse avamine on kindlaks tehtud surma tõendamisega,
  - 2) rahukohtuniku poolt on surnud Hans Tamme pärijad kuulutuse läbi Riigi Teatajas üles kutsutud omi õigusi ja nõudmisi kuue kuu jooksul avaldama,
  - 3) sellekohane kulutus ilmus RTL. 16.10.1932 nr 79,
  - 4) pärandaja testamenti ei teinud ja muid korraldusi ka mitte,
  - 5) et pärimisavaldusega esines poeg Jaan Tamm,
  - 6) et kohtu puuduvad andmed testamendi või muu korralduse kohta,
  - 7) et paluja sugulus on kindlaks tehtud,
  - 8) et Balti Eraseaduse §§ 1703, 1706, 1880 ja Tsiviilkohtupidamise seaduse § 2019 ja 2929 põhjal tuleb kinnitada pärijaks Jaan Tamm üksinda,
  - 9) et 01.08.1932 saadud pärandusdeklaratsiooni järgi koosneb pärandvara:
    - a) kinnisvarast Tamme Hans nr 5 talukohast ühes hoonetega, mille väärtus: maa suurus 30,14 riia vakamaad ehk 102,9 tiinu – 3267 kr, hooned tuleõnnetuse vastu kindlustatud 5200 kr väärtuses, kokku 9422 kr,
    - b) vallasvarast, mille väärtus on pärija poolt üles antud 955 kr,
  - 10) et pärandusest tuleb matusukulud 250 kr maha arvata pärandusemaksu seaduse § 8 põhjal,
  - 11) et seega kogu maksu alla käiva päranduse väärtus on 9178 kr,
  - 12) pärandusmaksu tuleb võtta 5% kr 458.60,
  - 13) viivist tuleb võtta 10.08.31-01.08.32 eest 1% kuus, kr 458.60 pealt 12% =kr 55.03,
  - 14) et pärijalt tuleb võtta kohtulõivu kr 45.86,
- ning otsustas kinnitada Jaan Tamme ainupärijaks.

Pärnu maksuinspektor palus 22. juunil 1933 Jaan Tammele määratud päranduse maksu tasumise tähtaja pikendamisel kanda 458.60 kr pärandusemaksu ühes 6% aastas tasumise kindlustuseks Tamme talule Eesti Vabariigi kasuks Pärnu maksuinspektori näol. See märge lisati kinnistusraamatusse, kuid kustutati 21. oktoobril 1935, kuna pärija oli kogu summa selleks ajaks tasunud (1933.-35. a Eesti Panga Tartu osakonda, 1934. a Pärnu osakonda ja 1934. a veel ka Kuressaare osakonda).

1938. aastal elas Jaan Tamm Jõgeva mõisas, ta andis kinnistusametile allkirja selle, et on teovõimelike ja oli ette näidanud isikutunnistuse Vana-Kasemetsa vallavalitsusest nr 70, 09.11.1928. Seejärel tehti 30. mail 1938 kinnistusraamatuse märkus Tamme talu omanduse kohta Jaani nimele.

KASUTATUD ALLIKAD

Eesti Ajalooarhiiv

Fond 1299 - EELK Mõisaküla kogudus

Sünni-, abielu- ja surmameetrikad: 1785-1805 (2-6), 1812-1834 (2-8), 1836 (1-108)

Fond 1865 - Liivimaa revisjonilehtede kollektsioon

Vana-Kasemetsa mõisa hingeloendid: 1811 (2-199/4), 1826 (2-199/11), 1834 (2-199/4), 1850 (2-200/2), 1858 (2-200/4)

Fond 1007 - Vana-Kasemetsa vallavalitsus

Nimistu 1

Fond 4187 - Rakvere-Paide kinnistusamet

Järva maakonna kroonumaa kinnistusregister nr 225-300: ca 1880-1943 (1-499)

Vana-Kasemetsa mõisa talu Tamme Hans nr 5 kinnistustoimik: 1894-1938 (1-2822)

Fond 2486 - Eestimaa Maakrediidiselts
Nimistud 1-3

Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna arhiiv

Fond 11 - EELK Mõisaküla kogudus
Personaalaramatud: 1820-1924 (1-111)

Vanade Aktide Riiklik Arhiiv (Moskvas)

Fond 274 - Eesti-, Liivi- ja Soomemaa asjade kammerkontor
Mõisaküla jt adramaarevisjon: 1724 (1-171)
Uugametsa jt adramaarevisjon: 1731 (1-182)
Uugametsa jt adramaarevisjon: 1738 (1-212)
Mõisaküla jt adramaarevisjon: 1744 (1-219)
Uugametsa, Mõisaküla jt adramaarevisjon: 1751 (1-230)
Mõisaküla ja Saareküla adramaarevisjon: 1758 (1-244)

Trükiväljaanded ja andmebaasid

Das Pernauer Land 1624. München, 1967. Hefte zur Landeskunde Estlands, 2.
Herausgeber Oleg Roslavlev.

Die Revision Livlands 1601: Estnisches Siedlungsbegiet. München, 1967. Hefte zur
Landeskunde Estlands, 3. Herausgeber Oleg Roslavlev.

Die Revision Livlands 1638. Estnisches Siedlungsbegiet II. München, 1967. Hefte zur
Landeskunde Estlands, 4. Herausgeber Oleg Roslavlev.

Jaanus Plaat. Eesti Prohvetid ja prohvetlus XVII-XX sajandil. // Looming, 1994, nr 10.

Estonia estonorum : Eesti 1940 : ajalooline geograafia. Koostanud Heino Puhk. Don
Mills [Kanada] : s.n., 1996.

Specialkarte von Livland in 6 Blättern, bearbeitet und herausgegeben auf Veranstaltung
der Livländischen Gemeinnützigen und Ökonomischen Societät nach Struves
astronomisch-trigonometrischen Vermessung und den vollständigen
Specialmessungen / Topographischen Dept des Kaiserlichen Generalstabes.
Gezeichnet von C. G. Rücker. Sankt-Petersburg, 1839.

Eesti mõisad. Tallinn, 1994.

Uurimise koostas Fred Puss.

Lugupidamisega

Fred Puss
Juhataja